

DOUĂ AMFORE ITALICE ROMANO-BIZANTINE DESCOPERITE ÎN DOBROGEA

Dorel Paraschiv, Constantin Băjenaru

În nota de față vom prezenta două amfore inedite romano-bizantine ce aparțin tipului *Robinson M 230, M 302, M 323 / Keay LII*, descoperite în două importante situri din provincia Scythia Minor, Tomis și Halmyris. În primul caz, piesa provine de pe un nivel de locuire datat în a doua jumătate a sec. IV (dintr-o săpătură de salvare realizată cu prilejul construirii sediului Băncii Turco-Române), iar în cel de-al doilea, dintr-un context din prima jumătate a sec. VI¹. Considerăm necesară publicarea acestora, deoarece, până în prezent, sunt singurele recipiente pentru transport din tipul amintit atestate în zona istro-pontică.

Vasele din tipul *Keay LII* au gura ușor evazată, buza triunghiulară în secțiune, gâtul cilindric, corpul tronconic, baza inelară, cu umbo și torțile ovale în secțiune.

Dimensiunile amforelor sunt: H – cca. 45 cm; Dg 8 – 9 cm; Dm – 22 – 23 cm; Db – 5 – 6 cm².

Capacitatea e de cca. 5 – 6 l.

Deoarece toate piesele studiate în laborator prezintă urme de smolire, rezultă că produsul transportat în acestea era vinul.

Tipul este răspândit cu precădere în provinciile occidentale ale Imperiului – Gallia³, Italia⁴, Hispania⁵, Dalmatia⁶ – din sec. IV până în sec. VI, dar și în Orient – la Atena, datat în sec. IV⁷ și în nordul Africii – la Carthagina, în contexte din al doilea sfert al sec. V până la mijlocul sec. VI⁸. Vase în discuție au fost descoperite și pe epavele Yassi Ada și Dramont F, dateate în sec. IV – V⁹.

Deși, până în urmă cu un deceniu, toți specialiștii susțineau că amforele *Keay LII* au fost produse în Grecia – datorită prezenței acestora pe nivelurile din *agora* ateniană dateate în sec. IV, a asemănării pastei lor cu cea a vaselor *L R I* și a prezenței unor inscripții în limba greacă, în prezent se afirmă că originea pieselor în discuție trebuie căutată în Italia – în Calabria¹⁰. Pentru originea sud-italică a amforelor *Keay LII* pledează prezența acestora în contexte dateate

¹ Piesa ne-a fost oferită pentru publicare de F. Topoleanu, căruia îi mulțumim și pe această cale.

² În text și în catalog am utilizat următoarele abrevieri: Ld – locul descoperirii; H – înălțimea; Hp – înălțimea păstrată; Dg – diametrul gurii; Dm – diametrul maxim; Db – diametrul bazei.

³ Bonifay 1986, 282, 284, fig. 2, 3, 8, 17 / 30; Bonifay, Congrès, Leguilloux 1986 (1989), 661, fig. 1 – 2; Bonifay, Villedieu 1987 (1989), 33, 35, fig. 1 – 3, 11 / 11 – 12; Sciallano, Sibella 1991, 106; Congrès, Leguilloux 1991, 222; Bonifay, Piéri 1995, 114 – 116, fig. 12 / 76 – 79.

⁴ Keay 1984, 168; Bonifay 1986, 284.

⁵ Keay 1984, 267 – 268, fig. 114.

⁶ Cambi 1986 (1989), 332, fig. 37 – a III-a piesă; Mardešić 1994, 294 – 295 / cat. nr. 3, 4.

⁷ Robinson 1959, 105 – 106, 112, 114, pl. 28, 31, 32.

⁸ Keay 1984, 267 – 268.

⁹ Bonifay, Villedieu 1987 (1989), 35.

¹⁰ Sciallano, Sibella 1991, 106; Bonifay, Piéri 1995, 114 – 115.

în prima jumătate a sec. IV în această regiune¹¹ și numărul mare de exemplare descoperite în Occident, în special în Gallia¹², în perioada în care acestea nu mai sunt întâlnite la Atena.

Vasele prezentate de noi sunt singurele recipiente italice de epocă romano-bizantină, pentru transport, din Scythia Minor; până în prezent, în provincia amintită, mai cunoaștem un singur tip de amfore occidentale – *Keay XXIII*, produs în sudul Hispaniei (Betica) pentru transportul uleiului de măsline, tip atestat la Tomis¹³, Halmyris¹⁴ și Babadag – Topraichioi (în teritoriul Ibidei)¹⁵, în contexte datate în sec. IV și la începutul sec. V. Raritatea produselor ceramice italice și, în general, a mărfurilor produse în această regiune în Scythia Minor în perioada romano-bizantină este explicabilă având în vedere faptul că, după mutarea capitalei Imperiului la Constantinopolis, provincia a fost racordată, din punct de vedere economic, aproape în totalitate la partea orientală a acestuia.

Catalog

1. Fragmentară, gură, gât și torți (fig. 1 / 1)

Ld – Tomis; context – a doua jumătate a sec. IV.

Hp – 13,5 cm; Dg – 8,4 cm.

Pastă bej, angobă bej-gălbui.

Piesă inedită, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, inv. nr. 42618.

2. Fragmentară, gură, gât și torți (fig. 1 / 2).

Ld – Halmyris; context – prima jumătate a sec. VI.

Hp – 15,8 cm; Dg – 10 cm.

Pastă cărămidie deschisă, cu particule de mica albă în compoziție, angobă bej-gălbui.

Piesă inedită, Muzeul de Istorie și Arheologie Tulcea, inv. nr. 45725.

3. Completă (fig. 1 / 3)¹⁶.

Ld – Marsillia (Gallia).

Nu sunt date dimensiunile.

Pastă de culoare bej-roz, cu mica și numeroase particule albe și negre în compoziție, angobă proprie.

Bibliografie: Bonifay 1986, p. 282, fig. 8 / 29.

¹¹ Keay 1984, 168.

¹² Vezi nota 4.

¹³ Piesă inedită, descoperită tot în curtea Catedralei Arhiepiscopale.

¹⁴ Opaîț 1991 A, 144 – 145 / cat. nr. 94 – 95, pl. 16; Opaîț 1996, 89 – 90, pl. 34 / 1; Opaîț 1997 – 1998, 64 / cat. nr. 45, pl. 15; Topoleanu 2000, 131 / cat. nr. 322, pl. 39.

¹⁵ Opaîț 1991 B, pl. 16 / 10; Opaîț 1996, 89, pl. 34 / 2; Opaîț 1997 – 1998, 68 / cat. nr. 55, pl. 17.

¹⁶ Prezentăm în catalogul nostru această piesă deoarece în Scythia Minor nu au fost descoperite amfore *Keay LII* întregi.

Bibliografie

- Bonifay, M. 1986, *Observations sur les amphores tardives à Marseilles d'après les fouilles de la Bourse (1980 - 1984)*, RANarb 19, 269 - 305.
- Bonifay, M., Congrès, G., Leguilloux, M. 1986 (1989), *Amphores tardives (V^e - VIIe siècles) à Arles et à Marseille*, în *Amphores romaines et histoire économique : Dix ans de recherche. Actes du colloque de Sienne (22 - 24 mai 1986) organisé par l'Università degli Studi di Siena, l'Università degli Studi di Roma - La Sapienza, le Centre National de la Recherche Scientifique (RCP 403) et l'École Française de Rome*, Collection de l'École Française de Rome 114, Rome, 660 - 663.
- Bonifay, M., Piéri, D. 1995, *Amphores du Ve au VIIe s. à Marseille: nouvelles données sur la typologie et le contenu*, JRA 8, 94 - 120.
- Bonifay, M., Villedieu, F. 1987 (1989), *Importations d'amphores orientales en Gaule (V^e - VIIe siècles)*, în *Recherches sur la céramique byzantine. Actes du colloque organisé par l'École Française d'Athènes et l'Université Strasbourg II, Athènes*, în BCH, Suppl. 17, 21 - 36.
- Cambi, N. 1986 (1989), *Amfore romane in Dalmazia*, în *Amphores romaines et histoire économique : Dix ans de recherche. Actes du colloque de Sienne (22 - 24 mai 1986) organisé par l'Università degli Studi di Siena, l'Università degli Studi di Roma - La Sapienza, le Centre National de la Recherche Scientifique (RCP 403) et l'École Française de Rome*, Collection de l'École Française de Rome 114, Rome, 311 - 337.
- Congrès, G., Leguilloux, M. 1991, avec la collaboration de Brien-Poitevin, F. 1991, *Un dépotoir de l'antiquité tardive dans le quartier de l'Esplanade à Arles*, RANarb 24, 201 - 234.
- Robinson, H. S. 1959, *The Athenian Agora V. Pottery of the Roman period*, Princeton.
- Keay, S. J. 1984, *Late Roman Amphorae in the Western Mediterranean. A typology and economic study: the Catalan evidence*, part (i), BAR-I.S. 196 (i).
- Mardešić, I. 1994, *Amfore*, în *Salona Christiana*, Split, 291 - 296.
- Opaiț, A. 1991 A, *Ceramica din așezarea și cetatea de la Independența (Murighiol) - sec. V î.e.n. - VII e.n.*, Peuce 10, I, 133 - 180; II, 165 - 216.
- Opaiț, A. 1991 B, *Ceramica*, în Opaiț, A., Zahariade, M., Poenaru-Bordea, Gh., Opaiț, C., *Fortificația și așezarea romană târzie de la Babadag - Topraichioi*, Peuce 10, I, 211 - 260; II, 230 - 283.
- Opaiț, A. 1996, *Aspecte ale vieții economice în provincia Scythia Minor (sec. IV - VI p. Chr). Producția ceramicii locale și de import*, București.
- Opaiț, A. 1997 - 1998, *North African and Spanish amphorae in Scythia Minor*, Il Mar Nero. Annali di archeologia e storia 3, Roma - Paris, 47 - 95.
- Papuc, Gh., Cliante, T., Talmațchi, G., Dobrinescu, I. - C., Băjenaru, C. 2002, *Constanța, jud. Constanța [Tomis]*, CCA. Campania 2001, Buziaș, 108 - 110, pl. 40.
- Sciallano, M., Sibella, P. 1991, *Amphores. Comment les identifier?*, Aix-en-Provence.
- Topoleanu, F. 2000, *Ceramica romană și romano-bizantină de la Halmyris (sec. I - VII d.Ch.)*, Tulcea.

Deux amphores italiques romano-byzantines découvertes en Dobroudja

Résumé

Les auteurs présentent deux amphores du type Keay LII découvertes à Tomis sur un niveau d'habitation de la deuxième moitié du IV-ème siècle ap.J.-C. (fig. 1 / 1) et Halmyris dans un contexte de la première moitié du VI-ème siècle ap.J.-C. (fig. 1 / 2). Ces sont les seules amphores italiques romano-byzantines de la Dobroudja.

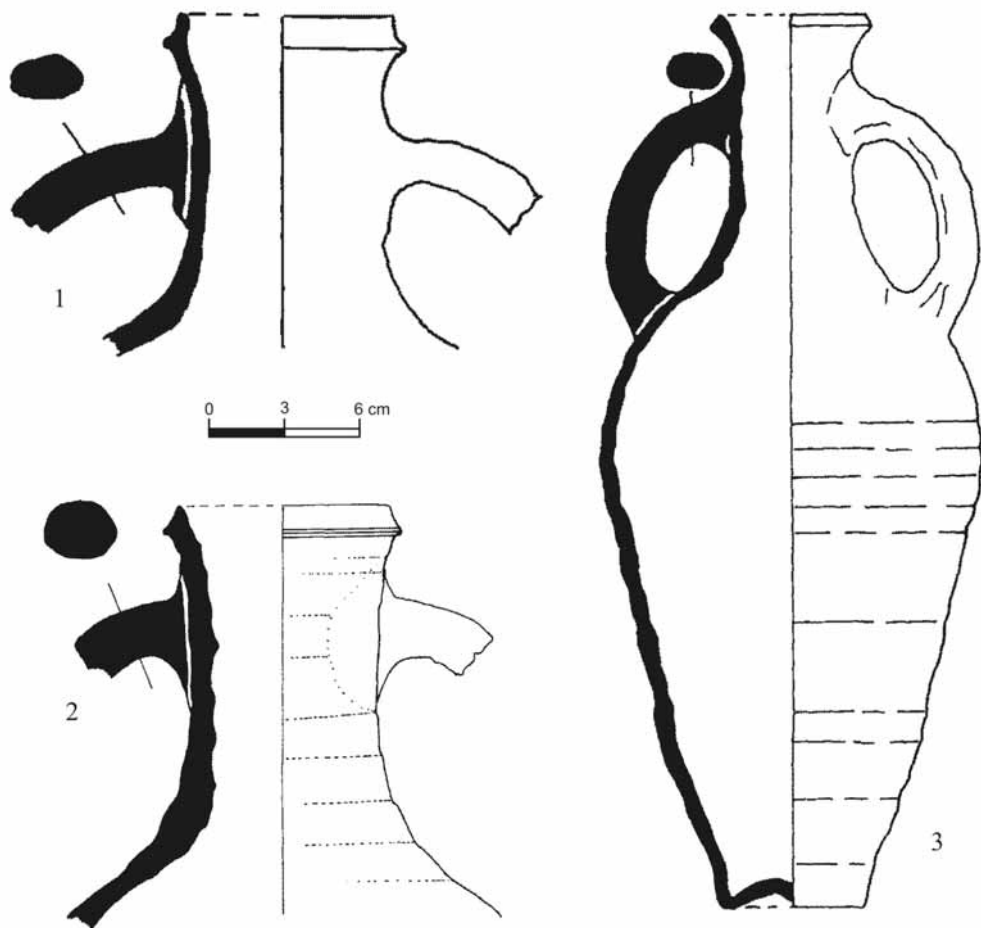

Fig. 1. Amfore Keay LII. 1 - Tomis; 2 - Halmyris; 3 - Marsillia.
Fig. no 1. Amfores Keay LII. 1 - Tomis; 2 - Halmyris; 3 - Marsillia.